

REZISTENȚELE NAȚIONALE ÎN EUROPA ÎMPOTRIVA DOMINAȚIEI NAPOLEONIENE

CONSTANTIN ȘERBAN

Izbucnirea revoluției burgheze în Franța din 1789 și primele ei succese, care dădeau un conținut nou luptei împotriva absolutismului a cunoscut un entuziasm general în Europa iar căderea Bastiliei a fost considerată de contemporanii acelor vremuri drept semnalul eliberării tuturor popoarelor de tirania feudală. „14 iulie este cea mai frumoasă zi care a fost de la abolirea dominației romane asupra lumii“, scria în acest sens scriitorul german Johann von Müller¹. De altfel răspîndirea pe întregul continent a *Declarației drepturilor omului și cetățeanului* (august 1789), prin care se proclama dreptul poporului francez și al tuturor popoarelor de a dispune în mod liber de soarta lor precum și a știrilor despre votul Adunării constituante din 22 august 1789 cu privire la declararea păcii în lume și despre conținutul Constituției din 1791 unde se preciza că „națiunea franceză renunță să ducă războaie de cucerire și nu va folosi forțele sale împotriva libertății nici unui popor“² au dat și mai mult temei convingerii popoarelor europene că masele revoluționare din Franța luptau pentru a pune bazele unei societăți moderne pe calea promovării progresului și civilizației. Drept urmare în Italia au izbucnit răscoale țărănești, s-au creat cluburi revoluționare de orientare iacobină, s-au plantat arbori ai libertății, în Germania negustorii au arborat fâțiș cocardele tricolore franceze, în Austria s-au răspîndit pamflete cu caracter antiaristocratic iar burghezia a început să prezinte autorităților revendicări cu caracter economic și politic, în Ungaria dieta a întocmit un proiect de declarație a drepturilor omului și cetățeanului ce urma să fie supusă aprobării Curții din Viena, în Polonia dieta a fost transformată într-un parlament de tip burghez, în Suedia monarhia sprijinind burghezia și țărănimea contra aristocrației a decretat *Actul de uniune și securitate* prin care se acorda suedezilor egalitatea în drepturi.

Dar împotriva realizărilor cu caracter revoluționar ale burgheziei franceze s-au ridicat coalițe guvernele Austriei și Prusiei care au declarat război Franței în scopul reintroducerii absolutismului în această țară cu ajutorul forțelor reacționare din afară. Așa au început războaiele poporului francez împotriva forțelor contrarevoluționare necesare pentru apărarea suveranității țării și a cuceririlor revoluției. Prin proclamarea „patriei în pericol“ și decretarea „mobilizării generale“ în

¹ J. B. Duroselle, *L'idée d'Europe dans l'histoire*, Paris, 1965, p. 147.

² *Idem*, p. 137.

scurt timp a fost alcătuită armata revoluționară, care nu numai că a respins cu succes la Valmy (1792), Toulon (1793) și Fleurus (1794) agresiunea reacțiunii externe dar a mutat operațiile militare pe teritoriul inamic. Aceste războaie revoluționare au avut un caracter drept, fiind purtătoare totodată ale ideii de libertate economică, socială și politică a popoarelor aflate încă sub asuprirea feudală.

Așa s-a crezut la început și despre campania din Italia (1796—1797) a trupelor franceze conduse de Napoleon Bonaparte. Zdrobirea austrieșilor în luptele de la Montenotte, Lodi, Castiglione, Arcole, Rivoli, constituirea republicilor Cispadană și Cisalpină având constituții proprii, desființarea rînduielilor feudale și introducerea unei legislații menite să pună bazele unei societăți moderne au mărit speranțele patrioților italieni în crearea cît mai curînd a statului lor național. Numai că în acea vreme în concepția conducătorilor Republicii franceze și a generalilor ei s-a născut dorința de transformarea războiului revoluționar într-o sursă de cuceriri teritoriale, de acaparare de bunuri materiale și spirituale. Așa, de exemplu, se știe că Piemontul a fost nevoit să cedeze Franței ducatele Nisa și Savoia (1796), că populația din zona operațiilor militare a fost impusă la contribuții de război, la rechiziții de tot felul și la recrutări forțate și de a ceda opere de artă de valoare universală (vezi prevederile tratatului de la Tolentino 1797). Pentru aceste motive campaniile militare ale burgheziei franceze și-au pierdut treptat caracterul lor drept, de războaie de eliberare și au devenit războaie de dominație. Drept urmare poporul italian n-a mai privit pe francezi ca pe niște eliberatori, ci ca pe niște opresori și a început să se apere, să lupte pentru libertate. Așa, de exemplu, la Pavia localnicii au atacat pe soldații francezi, la Ferrara mulțimea a ucis cîțiva dragoni dușmani, în Piemont patrioții au atacat spatele armatei franceze aflate în plină ofensivă în Toscana. Iar la aceste acțiuni ale rezistenței populare italiene trupele de ocupație franceze au răspuns cu masacre săvîrșite asupra populației lipsite de apărare. În aceste condiții Directoratul și Consulatul renunțase la respectarea drepturilor legitime ale poporului italian, la crearea statului său național, la emanciparea social-politică a acestuia și înlocuise dominația străină austriacă cu propria lor dominație, care după proclamarea Imperiului francez avea să cunoască formele cele mai grele și de nesuportat.

Lupta popoarelor europene împotriva dominației napoleoniene. Ascensiunea militară și politică a lui Napoleon Bonaparte a fost privită de biografii săi și de cei care au urmărit evoluția pe care a cunoscut-o revoluția burgheză din Franța în ultimii ani ai secolului al XVIII-lea drept o mărturie a punerii în valoare a multiplelor sale calități de comandant de oști dar și de om politic care la momentul potrivit n-a ezitat să-și angajeze sabia în slujba mării burghezii ajunsă la putere în Franța după înlăturarea Dictaturii iacobine. Cel care la 14 iulie 1791 jurase pe Cîmpul lui Marte din Paris că va apăra patria contra dușmanilor dinlăuntru și din afară, cel care în lucrarea sa cu caracter politic din 1793 „Cina de la Beaucaire“ se situase pe pozițiile Convenției iacobine și militase pentru consolidarea republicii, avea să se facă extrem

de util Directoratului, prin înăbușirea la Paris în mod singeros a rebeliunii monarhiste (1795). Cît privește campania din Italia pe care a condus-o cu atîta pricepere el a transformat-o într-un mijloc de întărire a Republicii franceze pe spinarea populației din teritoriile unde se desfășurau operațiile militare. Aplicînd teoria „războiul se hrănește prin război“, Napoleon Bonaparte a devenit dintr-un eliberator de popoare un comandant militar în slujba Republicii franceze care urmărea cît mai multe cuceriri teritoriale pe calea războiului. Pentru aceste servicii incommensurabile aduse marii burghezii aflate la putere, cît și pentru strălucitele victorii obținute pe cîmpurile de luptă aceasta avea să-i asigure funcția supremă în stat mai întîi ca prim consul în 1799 și apoi ca împărat (1804). După cum se știe, din acel moment, timp de peste un deceniu pentru poporul francez, imperiul a însemnat un lung șir de războaie de cuceriri purtate de armatele sale pe aproape întregul continent european, în urma cărora au fost desființate state pentru a fi create altele pe de o parte, iar pe de alta au fost acaparate întinse teritorii anexate la Franța. De aceea războaiele duse de Franța napoleoniană au fost considerate ca nedrepte, de cîtropire.

Deși în teritoriile unde au avut loc operațiile militare au fost introduse prevederile codului napoleonian și unele reforme cu caracter progresist sau au fost răsturnate rînduicelile feudale, totuși prin instituirea Blocadei continentale (1806) Napoleon Bonaparte a urmărit întărirea comerțului și industriei franceze în dauna acelor din alte țări europene (vezi decretele din Berlin și Milano). Mai mult chiar instituiind mijloace pentru stăvilirea contrabandei cu ajutorul căreia se încerca spargerea Blocadei continentale, Napoleon Bonaparte a ocupat orașele libere germane și a declanșat un război economic contra tuturor care încercau să restabilească relații comerciale cu Anglia. Drept urmare, aceste măsuri au dat o puternică lovitură comerțului martim continental, au privat burghezia din teritoriile ocupate de a prospera prin afaceri comerciale și industriale, au redus modul de viață al țărănimii lipsită tot mai mult de mărfurile de larg consum provenite din import. Toate acestea aveau să provoace o adîncă nemulțumire în mijlocul populației din teritoriile unde se instalase dominația napoleoniană, care a generat în anii ce au urmat izbucnirea spontană a luptei de eliberare națională în special în Spania, statele germane și Rusia.

Rezistența națională în Spania. Măsurile luate de administrația napoleoniană în teritoriile cucerite pentru aplicarea Blocadei continentale s-au dovedit în foarte scurt timp, cu toată asprimea lor, complet ineficace, deoarece comerțul de contrabandă se practica pe scară largă în marea Mediterană și Baltică, Portugalia și Spania aflîndu-se pe primul loc în aceste operații de evaziune politică și comercială. Împotriva Portugaliei, Napoleon Bonaparte a obținut sprijinul guvernului spaniol și a reușit să desființeze această țară ca stat european (tratatul de la Fontainebleau, 1807). Pentru a ocupa Spania el s-a amestecat în conflictul care dezbină dinastia Bourbonilor din această țară. Împăratul Franței, solicitat ca arbitru în aflarea unei soluții convenabile care să împăce pe Carol al IV-lea și pe fiul său Ferdinand al VII-lea, i-a silit

să abdice și pe unul și pe celălalt de la tron și a numit în locul lor, ca rege al Spaniei pe fratele său, Joseph Bonaparte, care urma de acum înainte să conducă această țară cu ajutorul baionetelor franceze, transformată într-o bază de materii prime pentru industria franceză pe de o parte, iar pe de alta într-o piață de desfacere a mărfurilor manufacturate franceze, cu drept de monopol. Mai mult Spania ca și Portugalia și Italia trebuia să plătească contribuții de război, să întrețină armatele de ocupație și pe funcționarii francezi.

Foarte curînd însă calculele făcute la Bayonne de către Napoleon Bonaparte s-au dovedit foarte șubrede în confruntarea lor cu realitatea, deoarece poporul spaniol s-a ridicat ca un singur om împotriva ocupației trupelor franceze și a noilor ei conducători, pe calea insurecției populare și a războiului de partizani (micul război — guerrillas). Începutul fusese făcut la 2 mai cînd la Madrid a izbucnit o răscoală populară contra armatei franceze de ocupație. În acea zi luptînd pentru libertate, răsculații, bărbați, femei, bătrîni și tineri au tras cu armele de la ferestrele caselor, iar după terminarea muniției au pus mîna pe cuțite și topoare aruncîndu-se asupra inamicului într-o încăierare disperată și fanatică. Represiunea ei singeroasă a constituit subiectul mai multor pinze ale pictorului spaniol Goya din care cea mai cunoscută se intitulează : Dos de Mayos (2 mai), azi la Muzeul Prado din Madrid. Apoi s-au desfășurat cu o violență rar întîlnită în istorie luptele de partizani în scopul redobîndirii independenței Spaniei. Dacă în Italia și Germania reformele introduse de Napoleon Bonaparte au făcut o vreme ca populația acestor țări să fie oarecum favorabilă prezenței trupelor franceze, în Spania situația a fost cu totul alta. Aici cercurile liberale favorabile ideilor revoluționare și reformelor napoleoniene erau foarte slabe ; în schimb reacțiunea condusă de biserică s-a dovedit a fi foarte redutabilă. Mai mult, catolicismul avea o mare influență asupra maselor populare. Drept urmare împotriva dominației napoleoniene s-a desfășurat un lung și greu război de partizani pe un teritoriu foarte favorabil unor astfel de lupte, caracterizat prin atacul prin surprindere al unităților franceze izolate în orașe și sate, prin interceptarea transporturilor de provizii, muniții și armament, prin nimicirea coloanelor militare în lupte angajate în zonele muntoase și puțin locuite. În lupta lor partizanii spanioli otrăveau apele și cerealele destinate ocupanților, părăseau satele și fugeau în păduri sau în locuri greu accesibile, îndurînd privațiuni de nedescris numai pentru a fi gata de luptă contra ocupanților francezi.

Cea mai mare victorie a patrioților spanioli a constituit-o atacul împotriva armatei franceze a generalului Dupont în defileul stîncos, aproape sălbatic din Sierra Morena de la Baylen din Andalusia, care a cunoscut un mare răsunset în Europa și care a spulberat mitul invincibilității armatelor napoleoniene. O altă victorie au obținut la Cintra patrioții portughezi cînd cu sprijinul ofițerilor englezi s-a reușit capitularea unei alte armate franceze. Aceste mari pierderi provocate francezilor în Spania l-au obligat pe Napoleon Bonaparte să intervină direct pentru a restabili prestigiul său și al armatei sale pe continentul eu-

ropean și să mențină mai departe ocupația în această țară. Dar campania din 1808 nu a reușit să înfrângă rezistența populară spaniolă, dimpotrivă a intensificat-o transformând aproape întregul teritoriu al Spaniei într-un imens câmp de luptă. Partizanii spanioli au transformat atunci în fortăreață, pe care au apărat-o cu prețul vieții lor, fiecare sat, ținut și oraș, fiecare casă, grajd, pod sau pivniță, opunând o rezistență înverșunată. De aceea, luptele pentru cucerirea orașului Saragosa de către francezi a durat câteva luni de zile. În sprijinul patrioților spanioli ca și portughezi, Anglia a trimis un corp expediționar care a reușit să prelungească rezistența acestora pînă în 1813 provocînd ocupațiilor pierderi foarte grele. De reținut faptul că unul din generali englezi ai acestui corp expediționar a fost ducele de Wellington, viitorul erou și învingător al lui Napoleon la Waterloo. Cît privește prețul ocupației Spaniei de către trupele franceze timp de șase ani a fost foarte mare. Napoleon Bonaparte contase inițial pe pierderi pînă la 12 000 oameni; în realitate ele s-au ridicat la 300 000 ofițeri și soldați, exceptînd armamentul și munițiile care au constituit o pradă de război de mare valoare pentru insurgenții spanioli și portughezi.

Rezistența națională în statele germane. Aplicarea prevederilor Blocadei continentale a dat o lovitură puternică comerțului german din orașele maritime de la mările Nordului și Baltică (Hamburg, Bremen, Lübeck, Rostock). În același timp, ca și alte popoare europene, populația din statele care alcătuiau Confederația Rinului, dar și din Prusia trebuia să suporte cheltuielile armatei franceze de ocupație și să procure trupe pentru campaniile lui Napoleon Bonaparte oriunde s-ar fi purtat acestea. Așa, de exemplu, în 1809 împăratul Franței a cerut statelor germane nu mai puțin de 100 000 soldați în acest scop.

Toate acestea au provocat profunde nemulțumiri în rîndul locuitorilor care au început să organizeze rezistența împotriva ocupanților străini pe diferite căi ca, de exemplu, sustragerea de la recrutarea forțată sau refuzul de a plăti impozite și contribuții de război. Cu sprijinul intelectualității universitare în special (studenți și profesori) au fost create totodată primele asociații secrete patriotice (1808), al căror obiectiv principal era eliberarea țării de ocupația străină. Un rol principal în această rezistență antifranceză l-a avut baronul Charles Henri de Stein, primul ministru al Prusiei, care prin reformele efectuate în domeniul economic, administrativ și militar a sporit capacitatea de apărare a poporului german și l-a împins pe calea emancipării sale politice. Așa, de exemplu, desființarea șerbiei și a obligațiilor feudale au dat țăranilor germani sentimentul libertății individuale și totodată al proprietății particulare asupra pămîntului pe care-l lucrau (edictul de emancipare din oct. 1807). De asemenea, desființarea unor vechi instituții feudale, separarea funcțiilor administrative de cele juridice, desființarea dreptului de autonomie municipală (ordonanța municipală din 19 nov. 1808) și crearea premizelor pentru constituirea parlamentului cu caracter național au însemnat inaugurarea în Prusia a unui sistem administrativ și politic modern capabil să sporească independența Prusiei. În fine, instituirea serviciului militar obligatoriu (Allgemeine

Wehrpflicht) și instruirea militară periodică a întregii populații a țării au pus bazele unei forțe militare redutabile capabile să înfrunte la nevoie pe aceea a ocupantului. De fapt prin aceste reforme se urmărise consolidarea Prusiei în interior pe baze moderne pentru a putea face față în exterior acțiunilor menite să-i asigure independența deplină prin înlăturarea dominației napoleoniene.

Dar nu numai atât. Baronul Charles Henri de Stein avea să pregătească în secret încă din 1808 insurecția întregului popor german contra lui Napoleon Bonaparte care trebuia să fie declanșată la momentul oportun. Astfel în scrisoarea acestuia din 15 august 1808 adresată prințului de Wittgenstein se arăta că exasperarea care sporea atunci printre germani împotriva dominației napoleoniene trebuia încurajată, că trebuia să se ia măsuri pentru pregătirea populației în vederea declanșării unei acțiuni care să ducă la eliberarea statelor germane, „evenimentele din Spania fac o impresie foarte vie la noi, scria el, ele sînt dovada a ceea ce trebuia prevăzut mai de mult. Ar fi foarte util — continuă ministrul prusian — să se difuzeze știrile (despre insurecția din Spania) în așa fel încît ele să demonstreze pînă la ce punct poate duce finețea și dorința de a domina; și ceea ce poate să facă o națiune care are curaj și putere”³. De reținut faptul că un astfel de plan de insurecție a poporului german era alcătuit după victoria de la Baylen a răsculaților spanioli (calificat atunci drept un Trafalgar terestru). Dar nu numai atât. La acea dată efectele dezastruoase ale campaniilor napoleoniene pe teritoriile statelor germane din anul precedent începeau să se facă tot mai mult vizibile. Lipseau alimentele de primă necesitate, lipseau creditele pentru refacerea economică a orașelor și satelor, lipseau mărfurile de larg consum care provenite din import prin comerțul de contrabandă se vindeau la prețuri foarte mari.

În scopul înlăturării dominației napoleoniene în anii 1808—1810 ofițerii prusieni din proprie inițiativă au încercat organizarea de comploturi militare la care au solicitat și sprijinul celor din regatul Westfaliei dar fără a se ajunge la vreun rezultat. Unul din aceștia, maiorul Ferdinand von Schil de 33 ani, a reușit să atragă de partea sa pe soldații și ofițerii din regimentul pe care-l comanda și să se răscoale, ducînd un război de partizani, contra autorităților franceze de ocupație din Pomerania în speranța că acțiunea sa va fi sprijinită de guvernul prusian. Luptînd împotriva unor forțe inegale el a fost înfrînt, făcut prizonier și executat (1809).

Rezistența antinapoleoniană s-a extins în același timp și în Austria mai ales în rîndul militarilor, orașenilor și țăranilor, impuși la contribuții de război, la înrolări forțate. Acțiunea partizanilor austrieci s-a desfășurat în Tirol sub conducerea lui Andreas Höfer care sprijinit cu arme de Curtea din Viena a obținut multe succese contra trupelor bavareze aliate cu Franța și a unui corp de armată francez, care i-au permis să elibereze aproape în întregime Tirolul de ocupația străină,

³ * * *, Stein, *l'ennemi de Napoleon*, s.l. 1936, p. 163.

pe timp de cîteva luni de zile. Dar și acest erou al poporului austriac avea să-și încheie acțiunea sa cu un eșec. Părăsit de Curtea din Viena, prins prin trădare, el a fost dus în Italia și executat la Mantua (1810).

Toate acestea au convins patrioții germani că era totuși necesar să se continue lupta împotriva dominației napoleoniene și pe calea conspirațiilor în cadrul „Ligilor virtuții” (Tugendbunden), asociații patriotice secrete cu caracter politic care la vremea respectivă exprimau aspirațiile tineretului dornic să scuture jugul asupritor al stăpînirii străine și să creeze Germania liberă organizată pe bază de reforme cu caracter liberal. Cu sprijinul acestor asociații a fost împiedicată în anii 1810—1811 recrutarea de noi contingente de soldați pentru armata franceză, cei înregistrați fugind în păduri unde se ascundeau, totodată sustrăgîndu-se de la satisfacerea serviciului militar. Pe de altă parte țărani proprietari de pămînt își manifestau nemulțumirile lor și nu mai asigurau aprovizionarea armatei de ocupație sub motivul lipsei de brațe de muncă pe ogoare și mai ales al consecințelor lor dezastruoase economice provocate de războaiele care nu mai încetau pe continentul european.

Rezistența națională în Rusia în cadrul războiului din 1812. Aplicarea Blocadei continentale în condițiile intensificării luptei maselor populare din Spania și statele germane împotriva dominației napoleoniene a afectat și relațiile Franței cu Rusia, stabilizate o vreme prin pacea de la Tilsit (1807) și prin întrevvedere de la Erfurt (1808) dintre Napoleon Bonaparte și țarul Alexandru I. La început guvernul rus a aderat la boicotarea mărfurilor engleze pe piața europeană, dar aceste măsuri au cauzat în anii următori prejudicii economiei țării. Pentru a ieși din impas în 1810 acesta a hotărît sporirea taxelor vamale aplicate mărfurilor de import, inclusiv cele franceze, pe de o parte, iar pe de altă a permis circulația pe piața internă a Rusiei a mărfurilor engleze aduse prin intermediul unor negustori aparținînd țărilor neutre. Aceste măsuri ca și refuzul de a accepta restaurarea Poloniei sub protecția Franței și anexarea Olandei și a cîtorva orașe maritime germane la Imperiul lui Napoleon au fost motive suficiente pentru ruperea relațiilor franco-ruse și izbucnirea războiului între cele două state în primăvara anului 1812.

După cum se știe, fără vreo declarație de război, „marea armată” a lui Napoleon I, alcătuită din peste 500 000 oameni, a trecut fluviul Niemen, frontiera Rusiei, și s-a îndreptat către Moscova. Deși armata franceză era bine echipată, dotată cu armament și mult superioară ca număr, totuși înaintarea ei în interiorul Rusiei s-a făcut în condiții grele, deoarece spațiul imens pe care era răsfirată împiedica comandamentul francez să-și asigure în bune condiții căile de comunicație, aprovizionarea cu alimente și furaje; mai mult populația nu privea cu simpatie pe dușman, deoarece acesta efectua aprovizionarea din zona operațiilor militare în silnicie și la nevoie se deda la jafuri. La acestea s-a mai adăugat și faptul că între cei doi beligeranți nu s-a angajat de la început bătălia decisivă, situație care favoriza armata rusă aflată în continuă retragere cu forțele intacte în fața armatei franceze. Nici chiar

bătăliile de la Smolensk și Borodino, desfășurate la o distanță de peste 600 km și respectiv peste 1000 km de frontieră, nu au adus o victorie lui Napoleon Bonaparte, de care acesta avea nevoie, dar care avea să aibă o mare importanță asupra sfârșitului acestei campanii.

Ajunsă la Moscova după un marș de trei luni armata franceză a găsit un oraș aproape pustiu și neospitalier. Cei mai mulți dintre locuitori părăsiseră orașul iar cei rămași au incendiat casele și s-au dat la atacuri împotriva ocupantului. Campania lui Napoleon I împotriva Rusiei pînă la Moscova fusese grea, obositoare și lipsită de rezultate bune. Armata sa micșorată prin lăsarea de garnizoane de-a lungul lungului drum parcurs, dar și în urma luptelor purtate era în același timp și demoralizată de eșecurile avute pînă atunci. Din aceste motive ea nu mai prezenta garanția obținerii unei victorii chiar într-o confruntare decisivă cu armata rusă aflată sub comanda generalului Kutuzov, care aștepta numai momentul prilenic să treacă de la defensivă la ofensivă. Respingerea ofertei de pace făcută țarului Alexandru I l-a determinat pe Napoleon Bonaparte să ordone retragerea armatei sale mai ales că potențialul acesteia scădea pe zi ce trecea.

Retragerea „marei armate“ napoleoniene din Rusia a însemnat o adevărată epopee militară în care războiul popular declanșat de țărănimea rusă împotriva trupelor franceze avea să fie hotărîtor pentru eșecul acestei campanii. Este foarte puțin probabil că împăratul Franței ar fi putut evita ridicarea țărănimii ruse dacă pășind pe pămîntul Rusiei ar fi proclamat eliberarea lor din șerbie, dacă ar fi abolit obligațiile feudale, dacă ar fi instituit egalitatea tuturor locuitorilor — indiferent de clasă și pătură socială — în fața legii, dacă ar fi introdus o legislație — Codul napoleonian — care promova emanciparea socială, economică și politică a poporului rus. Totuși, Napoleon Bonaparte n-a făcut nimic din toate acestea. În schimb, el s-a interesat de împrejurările în care a avut loc răscoala lui Pugaciov și despre programul lui, de revendicări, și a intenționat numai să-i instige pe țărani la răscoală contra moșierimii și nobilimii, dar nu a trecut la măsuri concrete, care i-ar fi permis să aibă de partea sa marea masă a populației. De aceea dominația sa de scurt timp instaurată în Rusia înlocuise de fapt dominația nobilimii ruse.

Din aceste motive Napoleon Bonaparte și-a ridicat împotriva nu numai armata rusă, dar și întreaga țărănime din zona operațiilor militare care a participat activ la război. Drept urmare, deși „marea armată“ s-a retras executînd, în mod exemplar, toate manevrele ordonate de comandamentul francez, totuși atacurile date prin surprindere de țăranii ruși constituiți în unități de partizani au provocat mari pierderi acesteia. Ascunși în păduri aceștia au atacat nu numai trupele aflate în plină retragere, ci și depozitele lor cu provizii, arme și muniție, au incendiat casele în care erau cantonați soldații și ofițerii, au capturat coloanele de aprovizionare, au distrus căile de comunicații, inclusiv podurile. Iar cînd nu aveau arme capturate de la dușman, țăranii ruși au pornit la atac înarmați cu topoare și coase ca pe timpul răscoalelor făcute contra moșierilor lor. Astfel războiul de partizani contra dominației lui Napo-

leon în Rusia s-a transformat foarte curînd într-un război național, la luptă participînd deopotrivă țărani, orășeni, militari și chiar nobili. La toate acestea s-a mai adăugat o iarnă timpurie caracterizată prin geruri foarte aspre, lipsa de alimente, epuizarea fizică a trupelor aflate în continuă retragere și atacate zi și noapte. După trecerea Berezinei sub focul artileriei ruse și al șarjelor de cavalerie din „marea armată” nu mai rămăseseră decît foarte puține trupe apreciate la mai puțin de o zecime din totalul ei inițial. După aproape șase luni de marșuri forțate și bătălii epocale, campania lui Napoleon Bonaparte în Rusia se încheia ca un eșec.

Rezistența generală europeană împotriva dominației napoleoniene. Eșecul campaniei din Rusia nu numai că a contribuit la scăderea prestigiului militar și politic al lui Napoleon I, dar a mărit totodată speranțele dușmanilor acestuia în prăbușirea dominației sale pe continentul european. Avîntul luptei de eliberare națională cunoscut în Spania, statele germane și Rusia a contaminat toate popoarele din țările care alcătuiau întinsul imperiu francez, care s-au ridicat ca un singur om pentru redobîndirea independenței lor. Dînd răspuns acestui entuziasm general, guvernele din Rusia, Prusia, Austria, Suedia și Anglia au alcătuit o nouă coaliție contra Franței în primăvara anului 1813. Cu toate succesele înregistrate de Napoleon Bonaparte la Lutzen și Bautzen, totuși noile înfrîngeri ale armatei franceze în Spania au umbrît foarte mult aceste victorii. Bătălia decisivă angajată de Imperiul francez împotriva statelor europene coalizate contra lui s-a dat la Leipzig, rămasă în istorie sub numele de „bătălia națiunilor”, care pentru Napoleon I a fost o mare înfrîngere. Concomitent însă cu operațiile militare din Germania au izbucnit răscoalele populației împotriva administrației franceze nu numai în orașele maritime, dar și în fiecare sat și oraș din interiorul Prusiei, al Confederației Rinului etc. Drept răspuns autoritățile civile și militare de ocupație au răspuns cu represii sîngeroase împotriva localnicilor răsculați. În aceste regiuni s-au mai menținut în 1813 pînă toamna destule unități militare care trebuiau să asigure spatele armatei franceze aflată în campanie contra statelor coalizate contra Franței. Dar după ce Napoleon Bonaparte n-a mai obținut succese împotriva dușmanilor săi atunci s-a hotărît evacuarea acestor regiuni care nu mai prezentau nioi o siguranță; dimpotrivă, ele erau un adevărat butoi de pulbere care putea exploda în orice moment.

În vara anului 1813 au ieșit din ilegalitate însă asociațiile secrete germane și „Ligile virtuții” (Tugendbunden), care au început să activeze fățiș și în colaborare cu unitățile militare prusiene și austriace, pentru eliberarea statelor germane de sub dominația străină și pentru crearea statului național al poporului german. Membrii lor au creat detașamente de voluntari care s-au alăturat armatei regulate provenind din toate clasele și păturile sociale și din cît mai multe state germane (de ex., din Confederația Rinului, Saxonia, Westfalia). Aceste detașamente de voluntari au acționat ca unități de partizani în spatele armatei napoleoniene atacînd coloanele de aprovizionare, incendiînd depozitele de muniție, organizînd ambuscade împotriva trupelor franceze aflate în retragere.

Drept urmare, Napoleon Bonaparte a fost nevoit să-și retragă trupele pe teritoriul Franței, unde a continuat războiul pînă cînd a fost obligat să abdice în primăvara anului 1814.

În acest fel popoarele europene se eliberau de dominația napoleoniană după lupte care duraseră aproape opt ani și care se încheiaseră cu mari distrugerii de bunuri materiale și multe pierderi de vieți omenești. Lupta fusese grea și de lungă durată, dar cei care se aflaseră în prima linie a acestei lupte, însuflețiți de dragostea pentru libertate și independență, de dragostea de patrie, nu-și precupețiseră nici oboseala, nici suferințele, nici durerile și nici chiar viața pentru a duce pînă la capăt lupta lor, la nevoie jertfindu-și cu eroism viața, pentru atingerea acestui măreț ideal al omenirii. Rezistența popoarelor europene care au luptat cu arma în mînă pentru eliberarea patriei lor de sub dominația străină a fost apreciată de însuși Napoleon Bonaparte la vremea respectivă și chiar mai tirziu pe cînd acesta se afla în exil în insula Sf. Elena. Iată ce s-a consemnat în memoriile sale relativ la războiul din Spania : „Acest război nenorocit m-a pierdut, el a fărâmițat forțele mele, a multiplicat eforturile mele, a atacat moralul meu și totuși nu puteam lăsa peninsula (Iberică) la discreția uneltirilor englezilor, intrigilor lor. Toate împrejurările dezastrului meu se strîng în acest nod fatal ; el a distrus moralul meu în Europa, complicat de încurcăturile mele... evenimentele au dovedit că făcusem o greșală în alegerea mijloacelor mele, căci greșala a fost mai mult în mijloace decît în principii“⁴.

Concluzii. Rezistențele naționale europene împotriva dominației napoleoniene⁵ au apărut în forme rudimentare încă din timpul campaniei din Italia (1796—1797), dar ele au luat proporții nebănuite după declaramentul Imperiului francez și mai ales după instituirea Blocadei continentale. Ele au fost generate de faptul că războiul dus de Napoleon Bonaparte a avut un caracter de dominație, că acesta a neglijat aspirațiile legitime ale popoarelor europene : abolirea feudalismului, emanciparea țăranimii, unificarea națională, dar în același timp a încurajat acțiunea reformatoare a unor guverne dușmane Franței care au înfăptuit reforme cu caracter burghez în state unde pînă atunci dominase absolutismul (de ex., în Prusia reformele baronului Charles Henri de Stein, în Spania elaborarea în 1812 a unei constituții). Din aceste motive Napoleon Bonaparte și-a ridicat împotrivă ca un singur om nu numai eforturile guvernelor europene adversare lui, dar și popoarele acestor state care au acționat cu arma în mînă pentru eliberarea de sub dominația străină. De aceea căderea Imperiului napoleonian și a lui Napoleon I s-a datorat în mare parte și rezistenței naționale din Europa împotriva politicii sale de dominație continentală.

⁴ *Le memorial de Sainte Hélène*, Paris, 1969, vol. II, p. 14, 151.

⁵ I. Godechot, B.F. Huslop, D. L. Dowd, *The Napoleonic era in Europe*, New-York, 1971, p. 140—159, cap. 8.

The National Resistance to Hre Imperial Regime.